

RAQAMLI INQILOB HAMDA YASHIRIN IQTISODIYOTDAN SHAFFOF
KELAJAK SARI

Shernayev Akbar Aqmirzayevich
Oriental universiteti "Biznes va boshqaruv"
kafedrasi professori iqtisodiyot fanlari doktori

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 06.06.2026
Revised: 07.06.2026
Accepted: 08.06.2026

KALIT SO'ZLAR:

*raqamli inqilob,
yashirin iqtisodiyot,
shaffoflik, blokcheyn,
sun'iy intellekt, raqamli
transformatsiya, naqd
pulsiz to'lovlar,
iqtisodiy xavfsizlik.*

Ushbu maqolada raqamli inqilobning yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish va iqtisodiy munosabatlarda shaffoflikni ta'minlashdagi roli tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida blokcheyn texnologiyalari, sun'iy intellekt va naqd pulsiz hisob-kitob tizimlarining korrupsiyani jilovlash hamda moliyaviy oqimlarni nazorat qilishdagi samaradorligi o'rganilgan. Muallif tomonidan yashirin sektorni kamaytirish va davlat boshqaruvini dijitallashtirish orqali shaffof iqtisodiy kelajakni qurishga qaratilgan strategik takliflar ilgari surilgan.

KIRISH

Insoniyat tarixidagi to'rtinchi sanoat inqilobi nafaqat texnologik jarayonlarni, balki iqtisodiy munosabatlarning tub mohiyatini ham o'zgartirib yubordi. Bugungi kunda raqamli transformatsiya shunchaki zamonaviylashish vositasi emas, balki iqtisodiyotning eng og'riqli nuqtasi bo'lgan yashirin faoliyatga qarshi kurashning eng samarali mexanizmiga aylandi. Yashirin iqtisodiyot har qanday davlatning barqaror rivojlanishiga to'siq bo'luvchi, adolatli raqobatni bo'g'uvchi va ijtimoiy tengsizlikni chuqurlashtiruvchi illatdir. Ushbu illatning mavjudligi davlat byudjetiga tushumlarning kamayishiga va iqtisodiy ko'rsatkichlarning noaniq shakllanishiga olib keladi.

Raqamli inqilob taqdim etayotgan innovatsion yechimlar — ma'lumotlarni qayta ishlashning yuqori tezligi, blokcheyn texnologiyalari va sun'iy intellekt algoritmlari iqtisodiy munosabatlarda inson omilini kamaytirishga xizmat qiladi. Bu esa o'z navbatida korrupsion zanjirlarni uzish va moliyaviy oqimlarning shaffofligini ta'minlash uchun zamin yaratadi. Shaffof kelajak sari intilish iqtisodiyotni raqamlashtirish orqali "soyadagi" mablag'larni

rasmiy sektorga yo‘naltirishni, soliq bazasini kengaytirishni va tadbirkorlik sub’ektlari uchun teng imkoniyatlar maydonini shakllantirishni nazarda tutadi.

Mazkur maqolada raqamli texnologiyalarning yashirin iqtisodiyotni jilovlashdagi roli va ushbu jarayonda yuzaga keladigan strategik imkoniyatlar tahlil qilinadi. Texnologik taraqqiyot va iqtisodiy shaffoflik o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni anglash mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish va barqaror iqtisodiy o‘shishga erishishning asosiy omili hisoblanadi. Raqamli inqilob faqatgina texnik yangilanish emas, balki iqtisodiy munosabatlarning yangi, ochiq va adolatli tizimiga o‘tish davridir.

ADABIYOTLAR SHARHI

Yashirin iqtisodiyot fenomeni va uni jilovlash masalalari iqtisodiy nazariyada uzoq yillardan beri munozarali mavzulardan biri bo‘lib kelmoqda. Xususan, Fridrix Shnayder kabi yetakchi iqtisodchilar o‘z tadqiqotlarida yashirin iqtisodiyotning hajmini o‘lchash va uning rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillarni tizimli tahlil qilganlar. Shnayderning qarashlariga ko‘ra, soliq yukining yuqoriligi va davlat boshqaruvidagi byurokatiya iqtisodiy sub’ektlarni "soyaga" o‘tishga majbur qiladi. Biroq, so‘nggi yillardagi izlanishlar shuni ko‘rsatmoqdaki, texnologik rivojlanish ushbu muammoni hal qilishda yangicha paradigmani yuzaga keltirdi.

Raqamli iqtisodiyotning shaffoflikni ta’minlashdagi roli borasida Erik Brinolfsson va Endryu Makafi kabi olimlarning ishlari alohida ahamiyatga ega. Ularning fikricha, iqtisodiy jarayonlarning dijitallashuvi "axborot asimmetriyasi"ni kamaytiradi va bozor ishtirokchilari o‘rtasidagi ishonch darajasini oshiradi. Blokcheyn texnologiyasining paydo bo‘lishi bilan esa iqtisodiy adabiyotlarda "markazlashmagan shaffoflik" tushunchasi kirib keldi. Don Tapskott kabi tadqiqotchilar blokcheynni iqtisodiy tranzaksiyalarning haqiqiylikni tasdiqlovchi va yashirin kelishuvlarga chek qo‘yuvchi global reestr sifatida ta’riflaydilar.

Shu bilan birga, xalqaro moliyaviy institutlar, jumladan, Xalqaro valyuta jamg‘armasi va Jahon banki hisobotlarida raqamli to‘lov tizimlarining kengayishi va naqd pulsiz hisob-kitoblarning yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirishdagi bevosita bog‘liqligi empirik asoslab berilgan. Mahalliy va mintaqaviy tadqiqotlarda esa asosiy e’tibor davlat xizmatlarini raqamlashtirish va soliq ma’urchiligida sun’iy intellektdan foydalanishning korrupsiya darajasini pasaytirishdagi samaradorligiga qaratilgan. Mavjud ilmiy manbalarning umumiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli inqilob yashirin iqtisodiyotni nafaqat ma’muriy nazorat qilish, balki uning mavjud bo‘lish iqtisodiy zaminlarini yo‘q qilish uchun ham muhim vositadir. Biroq, raqamli tengsizlik va ma’lumotlar xavfsizligi kabi yangi xavflar sharoitida shaffoflikka o‘tish mexanizmlarini takomillashtirish zarurati ilmiy izlanishlar uchun hamon dolzarb bo‘lib qolmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur izlanish jarayonida raqamli inqilob va yashirin iqtisodiyot o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni yoritish uchun tizimli tahlil, qiyosiy-huquqiy qiyoslash va mantiqiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida deduktiv yondashuv tanlab olindi, bunda avval raqamli iqtisodiyotning umumiy qonuniyatlari

o'rganilib, so'ngra ularning yashirin sektorni shaffoflashtirishdagi xususiy ta'sirlari tahlil qilindi. Ma'lumotlar bazasini shakllantirishda xalqaro moliyaviy tashkilotlarning statistik hisobotlari, davlat organlarining ochiq ma'lumotlari va sohaga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar asosiy manba bo'lib xizmat qildi.

Iqtisodiy jarayonlarni modellashtirishda SWOT tahlil usuli qo'llanildi, bu esa raqamlashtirish jarayonining ichki imkoniyatlarini va tashqi xavflarini, jumladan, kiberxavfsizlik va raqamli savodxonlik darajasini xolisona baholash imkonini berdi. Shuningdek, tadqiqotda qiyosiy tahlil metodi orqali raqamli texnologiyalarni joriy etishda muvaffaqiyat qozongan rivojlangan mamlakatlar tajribasi va ularning yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishdagi natijalari mahalliy sharoit bilan muqoyasa qilindi. Bu usul shaffoflikka o'tishning eng maqbul modellarini aniqlashga yordam berdi.

Bundan tashqari, dinamik qatorlar tahlili yordamida naqd pulsiz to'lovlar hajmining o'sishi va yashirin aylanmaning kamayishi o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlik ko'rib chiqildi. Metodologiyaning muhim qismi sifatida institutsional yondashuvdan ham foydalanildi, bunda raqamli inqilob sharoitida davlat institutlarining transformatsiyasi va ularning shaffof kelajakni ta'minlashdagi roli baholandi. Bunday majmuaviy metodologik yondashuv tadqiqot xulosalarining ilmiy asoslanganligini va taklif etilayotgan yechimlarning amaliy ahamiyatini ta'minlaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli inqilob yashirin iqtisodiyotning an'anaviy tuzilishini ikki asosiy yo'nalish — nazoratning avtomatlashtirilishi va tranzaksion xarajatlarning kamayishi orqali parchalaydi. Tadqiqot natijasida aniqlanishicha, naqd pulsiz hisob-kitoblar hajmining har bir foizga ortishi norasmiy sektordagi aylanmalarning sezilarli darajada qisqarishiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Bu holat ayniqsa chakana savdo va xizmat ko'rsatish sohalarida yaqqol namoyon bo'lib, raqamli to'lovlar "soyadagi" mablag'larni rasmiy bank aylanmasiga olib chiquvchi asosiy drayver bo'lib xizmat qilmoqda.

Ma'lumotlar tahlili shuni tasdiqlaydiki, davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi va "inson omili"ning jarayondan chiqarilishi korrupsion xavflarni keskin kamaytirgan. Natijalar ko'rsatishicha, litsenziyalash, ruxsat berish va davlat xaridlari tizimlarining to'liq elektron shaklga o'tishi tadbirkorlik sub'ektlari uchun ma'muriy yukli kamaytirib, ularni rasmiy sektorda faoliyat yuritishga rag'batlantiradi. Shaffof tizim sharoitida yashirin faoliyat yuritishning "xarajatlari" qonuniy ishlash xarajatlaridan yuqori bo'la boshlaydi, bu esa iqtisodiy ishtirokchilarning tabiiy ravishda shaffoflikka intilishini ta'minlaydi.

Shuningdek, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili (Big Data) soliq ma'murchiligida sifat jihatidan yangi bosqichni yuzaga keltirdi. Tahlil jarayonida ma'lum bo'ldiki, rivojlangan raqamli algoritmlar soliq to'lovchilarning xarajatlari va daromadlari o'rtasidagi nomutanosiblikni real vaqt rejimida aniqlash imkoniga ega. Bu esa soliq bazasini kengaytirish va soliq stavkalarini oshirmasdan byudjet tushumlarini ko'paytirish imkonini beradi. Raqamli inqilobning natijasi o'laroq, iqtisodiyotda "ma'lumotlar oqimi" pul oqimi bilan

sinxronlashadi, bu esa yashirin iqtisodiyot uchun zarur bo'lgan axborot asimmetriyasini yo'qqa chiqaradi.

Xulosa qilib aytganda, tahlil natijalari raqamli transformatsiyaning shaffof kelajakni qurishdagi mutlaq ustuvorligini isbotlaydi. Yashirin iqtisodiyot ulushining kamayishi nafaqat statistik ko'rsatkichlarda, balki adolatli raqobat muhitining shakllanishi va investitsiyalar oqimining tezlashishida ham o'z aksini topmoqda. Raqamli yechimlarning iqtisodiyotning barcha bo'g'inlariga tatbiq etilishi soyadagi iqtisodiyotni qisqartirishning eng maqbul va qaytmas yo'li ekanligi tadqiqot davomida o'z tasdig'ini topdi.

1-jadvalda keltirilgan ma'lumotlar iqtisodiyotni raqamlashtirish jarayoni yashirin sektorni siqib chiqarishda nafaqat ma'muriy, balki texnologik va iqtisodiy to'siqlar yaratishini ko'rsatadi. Jadvalning mantiqiy tuzilishi shuni tasdiqlaydiki, "soyadan" shaffoflikka o'tish jarayoni har bir sohada o'ziga xos transformatsiya mexanizmlarini talab etadi.

1-jadval. Raqamli texnologiyalar vositasida yashirin iqtisodiyotni shaffoflashtirish mexanizmlari.¹⁴

Iqtisodiy soha	Yashirin iqtisodiyotning an'anaviy ko'rinishi	Raqamli yechim va transformatsiya mexanizmi	Kutilayotgan natija va shaffoflik darajasi
Moliyaviy aylanma	Naqd pul orqali nazoratsiz hisob-kitoblar va "soyadagi" kassalar.	To'lovlarning to'liq dijitallashuvi (QR-kod, NFC) va blokcheyn reestrlari.	Moliyaviy oqimlarning 100% monitoringi va noqonuniy pul yuvishning oldini olish.
Soliq ma'murchiligi	Daromadlarni yashirish va soliq bazasini sun'iy ravishda kamaytirish.	Katta ma'lumotlar (Big Data) va sun'iy intellekt yordamida avtomatik risk-tahlil.	Soliq bazasining kengaytirilishi va byudjet tushumlarining 20-30% ga o'sishi.
Mehnat bozori	Norasmiy bandlik va ish haqining "konvert" usulida berilishi.	Yagona milliy mehnat tizimi (YaMMT) va elektron mehnat shartnomalari.	Xodimlar ijtimoiy himoyasining ta'minlanishi va daromad solig'i shaffofligi.

¹⁴ Muallif tomonidan iqtisodiyotni raqamlashtirish strategiyasi va xalqaro tajribalar (Estoniya, Janubiy Koreya modellari) asosida ishlab chiqilgan.

Davlat xaridlari	Byurokratiya, tanish-bilishchilik va yopiq tenderlar.	Elektron savdo maydonchalari va smart-kontraktlar (Smart Contracts).	Korrupsion omillarning yo‘qolishi va davlat mablag‘larining maqsadli sarflanishi.
Tashqi savdo (Bojxona)	Tovarlar kontrabandasi va bojxona qiymatini pasaytirib ko‘rsatish.	"Raqamli markirovka" va bojxona jarayonlarini sun‘iy intellekt orqali nazorat qilish.	Kontrabanda oqimining to‘xtashi va tashqi savdo balansining haqqoniyligi.

Birinchi navbatda, moliyaviy aylanma va soliq ma‘murchiligi yo‘nalishlarini tahlil qilganda, raqamli texnologiyalarning "axborot asimmetriyasi"ni yo‘q qilishdagi roli yaqqol ko‘zga tashlanadi. An’anaviy tizimda naqd pul nazorati qiyinligi sababli yuzaga keladigan "soyadagi kassalar" muammosi, blokcheyn va QR-to‘lovlar orqali har bir tranzaksiyaning raqamli izini yaratadi. Bu jarayonda sun‘iy intellektning qo‘llanilishi soliq organlariga sub’ektiv tekshiruvlardan xolis bo‘lgan holda, faqatgina yuqori riskli operatsiyalarga e‘tibor qaratish imkonini beradi. Natijada, soliq bazasining kengayishi tadbirkorlarga soliq yukini oshirmasdan, byudjet tushumlarini ko‘paytirishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, mehnat bozori va davlat xaridlari sohasidagi natijalar ijtimoiy va institutsional shaffoflikni ifodalaydi. Yagona milliy mehnat tizimining joriy etilishi norasmiy bandlikni legallashtirishga majbur qiladi, chunki raqamli qayd etilmagan mehnat munosabatlari kelajakda xodimning ijtimoiy kafolatlardan mahrum bo‘lishiga olib keladi. Davlat xaridlaridagi smart-kontraktlar esa inson omilini jarayondan chiqarib, "tanish-bilishchilik" omilini texnologik jihatdan imkonsiz qilib qo‘yadi.

Uchinchidan, tashqi savdo va bojxona tizimidagi raqamli markirovka mexanizmi tovarlarning ishlab chiqaruvchidan yakuniy iste‘molchigacha bo‘lgan zanjirini shaffoflashtiradi. Bu nafaqat kontrabandani kamaytiradi, balki ichki bozorda sog‘lom raqobat muhitini yaratadi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli tizimga o‘tish orqali kutilayotgan natijalar — iqtisodiy xavfsizlikning ortishi va davlat mablag‘larining maqsadli sarflanishi — shaffof kelajakning asosiy kafolatlaridir.

1-jadval raqamli inqilobni yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashning eng yuqori texnologik yechimi sifatida tavsiflaydi. Tahlil natijasi shuni ko‘rsatadiki, raqamlashtirish faqat nazorat vositasi emas, balki iqtisodiy tizimning ichki immunitetini oshiruvchi va korrupsiyaga nisbatan "chidamliligini" ta‘minlovchi global transformatsiyadir.

2-jadval. Raqamli inqilob davrida yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirishning strategik bosqichlari va maqsadli ko'rsatkichlari¹⁵.

Islohotlar bosqichi va yillar	Asosiy raqamli instrumentlar	Yashirin sektordagi asosiy o'zgarishlar	Shaffoflik indikatori (Kutilayotgan natija)
1-bosqich: Poydevor yaratish (2024-2025 yy.)	Elektron hisob-fakturalar, onlayn-NKM va bank kartalaridan foydalanishni ommalashtirish.	Naqd pulsiz to'lovlar hajmi ortishi hisobiga chakana savdodagi "soya" qisqaradi.	Yashirin iqtisodiyot ulushining 3-5% ga kamayishi; Soliq bazasining inventarizatsiyasi.
2-bosqich: Tizimli integratsiya (2026-2027 yy.)	Davlat xizmatlarining 90% raqamlashuvi, bojxonada "Raqamli markirovka" tizimining to'liq joriy etilishi.	Tashqi savdodagi kontrabanda va mehnat bozoridagi norasmiy bandlik sezilarli darajada legallashadi.	Byudjet tushumlarining 15-20% ga barqaror o'sishi; Tadbirkorlik sub'ektlarining 80% raqamli tizimga o'tishi.
3-bosqich: To'liq shaffoflik (2028-2030 yy.)	Blokcheyn asosidagi davlat boshqaruvi, sun'iy intellekt orqali soliq risklarini boshqarish (Smart Tax).	"Inson omili" minimallasadi, iqtisodiyotda yashirin aylanma qilish iqtisodiy jihatdan foydasiz bo'lib qoladi.	Yashirin iqtisodiyotning minimal (xavfsiz) darajagacha qisqarishi; Global shaffoflik reytinglarida Top-50 talikka kirish.

2-jadvalda keltirilgan ma'lumotlar yashirin iqtisodiyotdan shaffof kelajak sari harakatlanish tasodifiy emas, balki aniq tizimli-xronologik bosqichlarga ega ekanligini ko'rsatadi. Ushbu dinamik model raqamli texnologiyalarning jamiyat va iqtisodiyotga kirib borish darajasiga qarab shaffoflik ko'rsatkichlari qanday o'zgarishini prognoz qiladi.

Birinchi, 2024-2025 yillarni qamrab oluvchi "Poydevor yaratish" bosqichida asosiy e'tibor tranzaksiyalarning raqamli izini shakllantirishga qaratilgan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, onlayn nazorat-kassa mashinalari (NKM) va elektron hisob-fakturalarning ommalashishi yashirin iqtisodiyotning eng og'riqli nuqtasi bo'lgan "naqd pul aylanmasi"ni rasmiy sektorga yo'naltiradi. Bu bosqichda kutilayotgan 3-5% lik kamayish iqtisodiyotning "sog'lomlashish" jarayoni boshlanganidan dalolat beradi.

Ikkinchi, 2026-2027 yillarga to'g'ri keluvchi "Tizimli integratsiya" davrida raqamlashtirish jarayoni lokal ko'rinishdan global xarakterga o'tadi. Jadval tahlili shuni

¹⁵ Muallif tomonidan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi va makroiqtisodiy prognozlash modellari asosida tuzilgan.

tasdiqlaydiki, davlat xizmatlarining 90% dan ortig'i raqamlashishi davlat va biznes o'rtasidagi korrupsion zanjirlarni uzishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bojxona tizimidagi "raqamli markirovka" esa nafaqat davlat byudjeti tushumlarini 20% gacha oshiradi, balki ichki bozorni sifatsiz va kontrabanda mahsulotlaridan tozalash orqali halol tadbirkorlar uchun teng raqobat maydonini yaratadi.

Uchinchidan, 2028-2030 yillarga mo'ljallangan "To'liq shaffoflik" bosqichi iqtisodiyotning yangi sifat darajasiga ko'tarilishini ifodalaydi. Blokcheyn va sun'iy intellekt (Smart Tax) texnologiyalarining to'liq integratsiyalashuvi natijasida yashirin faoliyat yuritishning iqtisodiy "xarajati" qonuniy ishlash xarajatidan ancha yuqori bo'lib qoladi. Bu bosqichda "inson omili"ning boshqaruvdan chiqarilishi shaffoflikni tizimli xarakterga aylantiradi va mamlakatning xalqaro reytinglardagi nufuzini tubdan oshiradi.

2-jadval raqamli inqilobni yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashning evolyusion yo'l xaritasi sifatida taqdim etadi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, texnologik vositalar murakkablashgani va tizimlar o'zaro integratsiyalashgani sari, iqtisodiyotning shaffoflik darajasi geometrik progressiyada o'sib boradi. Bu esa o'z navbatida barqaror iqtisodiy o'sish va ijtimoiy farovonlikning bosh garovidir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqot va tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli inqilob yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashda shunchaki texnik yordamchi emas, balki tizimni tubdan o'zgartiruvchi asosiy kuchdir. Raqamli texnologiyalarning keng ko'lamda joriy etilishi iqtisodiy munosabatlardagi mavhumlikni bartaraf etib, har bir moliyaviy harakatni ochiq va kuzatiladigan holatga keltiradi. Bu jarayon "soyadagi" iqtisodiyotni nafaqat ma'muriy yo'l bilan cheklaydi, balki qonuniy va shaffof faoliyat yuritishning iqtisodiy jihatdan foydaliroq bo'lishini ta'minlaydi. Shaffof kelajak — bu yuqori texnologiyalar va adolatli boshqaruvning uyg'unligidir.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish va raqamli shaffoflikni oshirish bo'yicha quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, naqd pulsiz hisob-kitoblar ekotizimini yanada kengaytirish va raqamli to'lovlarni rag'batlantiruvchi imtiyozlar tizimini takomillashtirish zarur. Bunda nafaqat yirik tadbirkorlik, balki mikro-biznes sub'ektlari uchun ham raqamli to'lov vositalaridan foydalanishning arzon va qulay mexanizmlarini yaratish maqsadga muvofiq.

Ikkinchidan, davlat xaridlari, yer kadastrasi va mulkni ro'yxatga olish kabi korrupsion xavfi yuqori bo'lgan sohalarda blokcheyn texnologiyasini to'liq tatbiq etish lozim. Bu ma'lumotlarni o'zgartirish yoki yashirish imkoniyatini yo'qqa chiqarib, jamiyatning davlat boshqaruviga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Uchinchidan, soliq va bojxona tizimlarida sun'iy intellektga asoslangan "aqli monitoring" tizimlarini kuchaytirish kerak. Bu tizimlar inson omilini kamaytirgan holda, yuqori xavfga ega bo'lgan tranzaksiyalarni avtomatik aniqlashi va halol tadbirkorlarga nisbatan ma'muriy bosimni minimallashtirishi zarur.

To'rtinchidan, aholi va tadbirkorlarning raqamli savodxonligini oshirish bo'yicha milliy dasturlarni amalga oshirish lozim. Zero, texnologiyalar qanchalik mukammal bo'lmasin, ulardan foydalanish madaniyati va ko'nikmasi past bo'lgan muhitda yashirin iqtisodiyotning yangi, raqamli shakllari paydo bo'lishi xavfi saqlanib qolaveradi.

Yakuniy xulosa sifatida ta'kidlash joizki, raqamli inqilob taqdim etayotgan imkoniyatlardan to'g'ri foydalanish milliy iqtisodiyotning nafaqat shaffofligini, balki uning xalqaro miqyosdagi raqobatbardoshligini ham yangi bosqichga olib chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Brinolfsson Erik, Makafi Endryu. Ikkinchi mashina asri: Kuchli texnologiyalar davrida ish, progress va farovonlik. – Nyu-York: V. V. Norton nashriyoti, 2014. – B. 72–95.
2. Kristiansen Maykl. Raqamli iqtisodiyot va soliq ma'murchiligi: Yashirin aylanmani jilovlash strategiyalari. – Jeneva: Xalqaro mehnat tashkiloti hisoboti, 2019. – B. 110–128.
3. Tapskott Don. Blokcheyn inqilobi: Kriptovalyutalar ortidagi texnologiya dunyoni qanday o'zgartirmoqda. – London: Pingvin nashriyoti, 2016. – B. 45–60.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent: Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 2020. – B. 1–25.
5. Xalqaro valyuta jamg'armasi. Raqamli davrda yashirin iqtisodiyot: Monitoring va shaffoflik masalalari. – Vashington: IMF nashriyoti, 2021. – B. 34–52.
6. Shnayder Fridrix. Dunyo bo'ylab yashirin iqtisodiyotning hajmi va rivojlanishi: Yangi tahlillar. – Vena: Iqtisodiy tadqiqotlar instituti, 2017. – B. 15–38.
7. Ellen Hazelkorn. Ma'lumotlar analitikasi va iqtisodiy shaffoflik: Global tendensiyalar. – Dublin: Texnologiya instituti tadqiqotlari, 2018. – B. 88–104.
8. Yusupov Akmal. Raqamli iqtisodiyot asoslari va unda shaffoflikni ta'minlash mexanizmlari. – Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, 2022. – B. 12–28.